

Het effect van narrativiteit op de geloofwaardigheid en overtuigingskracht van complottheorieën

The effect of narrativity on the credibility and
persuasiveness of conspiracy theories

Radboud Universiteit

Masterthesis

Camiel Jansen S1045021

Communicatie en Beïnvloeding (MA)

Begeleider: dr. Sebastian Sadowski

Tweede lezer: prof. dr. Enny Das

Aantal woorden: 8874

28-10-2021

Samenvatting

Het geloof in extremistische complottheorieën kan leiden tot radicalisering en gevaarlijke incidenten in de offline wereld. Het geloof wordt aangewakkerd door de neiging van mensen om informatie te kiezen die overeenkomt met eigen overtuigingen en algoritmes van sociale media platforms. Zodoende moet worden gezocht naar een manier om het geloof in deze complottheorieën tegen te gaan. Een mogelijkheid is het plaatsen van counterberichten op sociale media platforms, die moeten dienen als weerlegging van complottheorieën. Meer begrip blijft ook nodig van wat complottheorieën geloofwaardig en overtuigend maakt. Veel complottheorieën bevatten een narratieve basis. Narratieve teksten bezitten door hun persuasieve mechanismen, zoals transportatie en identificatie, de potentie om te zorgen voor verandering in attitudes, intenties en gedrag. Toch levert onderzoek naar met name tekstuele narratieven wisselende resultaten op. Daarom is in de huidige studie het effect van de mate van narrativiteit op geloofwaardigheid en overtuigingskracht onderzocht. Een hoog-narratieve tekst leidde niet tot een grotere geloofwaardigheid en overtuigingskracht. Er bleek geen sprake te zijn van een mediatie effect via transportatie en identificatie, tevens was van gemedereerde mediatie met moderator *Need for affect* geen sprake. Het inherent narratieve karakter van een complottheorie zorgt er mogelijk voor dat een complottheorie bewust als narratief structureren, geen additionele persuasieve effecten teweeg brengt. Om de negatieve effecten van het geloof in complottheorieën te reduceren, blijft meer onderzoek nodig naar de geloofwaardigheid en overtuigingskracht van complottheorieën en de mogelijkheden voor de inzet van narratieven in counterberichten.

Inleiding

Polarisatie in de samenleving lijkt tijdens de coronacrisis te zijn toegenomen: boosheid en ongenoegen over onder andere de coronamaatregelen leiden steeds vaker tot radicalisering (Von Piekartz, 2020). Sinds de uitbraak van het coronavirus is de maatschappelijke onrust zichtbaarder geworden. De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) beschrijft in een dreigingsanalyse dat er een (online) context is ontstaan die ervoor zorgt dat de drempel voor extremistische uitingen wordt verlaagd, hetgeen kan leiden tot intimidatie of oproepen tot geweld in de offline wereld (NCTV, 2020). Zo worden Nederlandse Kamerleden op straat geïntimideerd (Du Pre, 2020), 5G zendmasten in brand gestoken en een man die sprak over ‘burgerarresten’ op volksvertegenwoordigers en RIVM-medewerkers werd opgepakt (NCTV, 2020). De man die werd opgepakt is een voorman van een facebookgroep, die dient als één van de vele platformen om extremistische berichten te

verspreiden. Dit alles lijkt het gevolg van toenemende tegenstellingen in de samenleving, die moeilijk los kunnen worden gezien van de coronavirus pandemie. De pandemie en alle sociaal-maatschappelijke gevolgen van de pandemie, brengen veel onzekerheid met zich mee, mogelijk mede omdat een virus niet zichtbaar is. Toch heeft dit onzichtbare gevaar een enorme impact op de wereld. In het zoeken naar een verklaring voor dergelijke onzekerheden stuiten sommige mensen in hun (online) zoektocht op allerlei complottheorieën.

Complottheorieën

Een gangbare definitie van een complottheorie is *“De overtuiging dat een groep actoren in geheime afspraak bijeenkomt met als doel om een kwaadwillig doel te bereiken”* (Bale, 2007). Om een complottheorie uitgebreider te definiëren, dient te worden ingezoomd op een aantal kenmerken waaraan een complottheorie moet voldoen. Allereerst doen complottheorieën aannames over hoe mensen, objecten of gebeurtenissen causaal met elkaar verbonden zijn (Shermer, 2011; Whitson & Galinsky, 2008). Ten tweede veronderstellen complottheorieën dat de plannen van samenzweerdere intentioneel zijn (Douglas, Sutton, Callan, Dawtry, & Harvey, 2015; Imhoff & Bruder, 2014). Bovendien is een theorie pas een complottheorie als het een groep samenwerkende actoren betreft (Van Prooijen & Van Lange, 2014). Ten vierde zijn de vermeende doelen van samenzweerdere altijd schadelijk of bedrieglijk van aard (Hofstadter, 1966). Als laatste en ten vijfde wordt een complottheorie altijd gekenmerkt door een element van geheimhouding, hetgeen ervoor zorgt dat het moeilijk te ontcrachten is (Van Prooijen & Vugt, 2018).

Bij een gebrek aan directe, persoonlijke en betrouwbare informatie over een onderwerp, zijn mensen geneigd moeilijk te verklaren gebeurtenissen toe te schrijven aan een soort samenzwering (Sunstein & Vermeule, 2008). Wanneer men omgeven is door mensen die dezelfde ideeën hebben, is deze verleiding het grootst (Sunstein & Vermeule, 2008). Geloof in complottheorieën lijkt tijdens de coronacrisis zichtbaarder geworden, maar het geloof in complottheorieën is van alle tijden (Van Prooijen & Vugt, 2018). Complottheorieën variëren van zeer ongeloofwaardig, tot geloofwaardig of zelfs plausibel. Onderzoek toont aan dat complottheorieën geloofd worden door een redelijk groot aantal burgers (Oliver & Wood, 2014; Sunstein & Vermeule, 2008). Zo gelooft 49% van de ondervraagde Amerikanen ten minste één medische complottheorie (Oliver & Wood, 2014) en 36% dat Amerikaanse overheidsfunctionarissen participeerden in de aanslagen op 9/11, of geen actie hebben ondernomen om de aanslagen tegen te houden (Sunstein & Vermeule, 2008). Ook in andere delen van de wereld is geloof in complottheorieën over 9/11 niet ongewoon. In Canada

geloofde 22% van de ondervraagden dat 9/11 niets te maken had met Osama Bin Laden, maar eigenlijk een complot was van invloedrijke Amerikanen. Een opiniepeiling in Islamitische landen toonde aan dat 78% van de ondervraagden niet geloofden dat de aanslagen door Arabieren waren uitgevoerd (Sunstein & Vermeule, 2008).

Mensen die geloven in complottheorieën zijn vervolgens moeilijk te overtuigen van hun ongelijk. Aangedragen argumenten om hen te overtuigen kunnen juist worden gezien als bevestiging van hun standpunt (Sunstein & Vermeule, 2008). Uiteindelijk leidt dit ertoe dat complotdenkers elkaar weten te vinden en zo worden hun bestaande ideeën bevestigd. Geloof in complottheorieën kan serieuze schadelijke gevolgen hebben, zoals: gezondheidsrisico's (bijv. weigeren van vaccins), klimaatveranderingssceptis, agressie en radicalisering (Van Prooijen, 2018; Douglas, Sutton, & Cichocka, 2017; Brotherton, 2015). Bovendien is het sinds opkomst van sociale media gemakkelijker geworden om in contact te komen met andere complotdenkers.

Complottheorieën en echo chambers

Sociale media hebben een steeds belangrijkere plek gekregen in de mediaconsumptie van mensen. Het medialandschap verschuift steeds meer van klassieke journalistiek naar een medialandschap zonder intermediairs (Vicario et al., 2016). Men bepaalt daardoor in toenemende mate zelf welke nieuwsberichten men leest. In 2020, voor de coronacrisis, gebruikte maar liefst 39% van de Nederlanders sociale media als nieuwsbron (Newman, Fletcher, Schulz, Andi, & Nielsen, 2020). Sociale media gebruikers selecteren hun eigen nieuws en hebben hierbij de neiging vooral informatie te selecteren die overeenkomt met eigen overtuigingen en groepen te vormen met gelijkgestemden (Vicario et al., 2016). Daarnaast zorgt het algoritme van het gebruikte platform ervoor dat men steeds extremere aanbevelingen krijgt op basis van eerder zoekgedrag (O'Callaghan, Greene, Conway, Carthy, & Cunningham, 2015; Schmitt, Rieger, Rutkowski, & Ernst, 2018). Wanneer mensen steeds extremere aanbevelingen krijgen dan leidt dit tot een steeds eenzijdiger aanbod van informatie. Op termijn is het gevolg hiervan dat men geen informatie meer krijgt aangeboden die in strijd is met eigen overtuigingen, maar louter informatie te zien krijgt die eigen bestaande ideeën bevestigt. Dit alles leidt ertoe dat mensen terecht komen in een zogenoemde 'echo chamber' (Vicario et al., 2016). Hierdoor dragen algoritmes van sociale media platformen zoals YouTube en Facebook mogelijk bij aan het vergroten van het geloof in complottheorieën.

Facebook probeert nepnieuws en complottheorieën tegen te gaan door gebruikers door te verwijzen naar betrouwbare bronnen, waarschuwings-labels te plaatsen bij berichten en desinformatie te verwijderen (Verhagen, 2020). Verspreiders van dergelijke desinformatie en complottheorieën vinden echter manieren om onder de radar van de grote tech-bedrijven te blijven. Door woorden expres foutief te spellen of cryptische hashtags te gebruiken, wordt geprobeerd om moderatoren en algoritmes van de sociale mediabedrijven te misleiden. Ook zoeken deze verspreiders steeds vaker hun toevlucht in back-up kanalen, eigen websites of alternatieve sociale media (Kist & Van den Bos, 2021). Het censureren van complottheorieën kan ook averechts werken, omdat juist het verwijderen van de complottheorie voor mensen een teken kan zijn dat het waar is (Verhagen, 2020).

Zo moet worden nagedacht over andere manieren om geloof in complottheorieën tegen te gaan om de gevaren die dit geloof met zich meebrengt in de echte wereld te reduceren. Een manier is om de beschikbare informatievoorziening te beïnvloeden door het plaatsen van counterberichten: video's of berichten op hetzelfde online platform die moeten dienen als tegengif voor complottheorieën (Schmitt et al., 2018). Door een beter begrip van wat complottheorieën aantrekkelijk, geloofwaardig en overtuigend maakt, kan worden nagedacht over hoe het geloof in complottheorieën kan worden tegengegaan. Met name complottheorieën die worden gepresenteerd in de vorm van verhalen hebben het vermogen om de complexiteit van de werkelijkheid en de bijbehorende onzekerheid te verminderen (Bessi et al., 2015). Hetgeen een verhalende (of wel: narratieve) complottheorie, potentieel aantrekkelijk maakt voor mensen die door wantrouwen jegens mainstream informatievoorziening op zoek zijn naar nieuws en informatie.

Narratieve overtuiging en complottheorieën

Zo'n narratief kan worden gedefinieerd als *“een tekst met een identificeerbaar begin, midden en eind. Het geeft informatie over de situatie, personages en een conflict, waarbij wordt gezorgd voor onbeantwoorde vragen en een mogelijke oplossing wordt aangedragen”* (Hinyard & Kreuter, 2007). Doordat een complottheorie vaak antwoord geeft op onbeantwoorde vragen en een oplossing aandraagt, vertonen een narratief en een complottheorie veel overeenkomsten. Zo bestaan verschillende studies die erkennen dat complottheorieën een sterke narratieve basis bevatten (Raab, Ortlieb, Auer, Guthmann, & Carbon, 2013; Tangherlini, Shahsavari, Shahbazi, Ebrahimzadeh, & Roychowdhury, 2020).

Kenmerken van narrativiteit

De definitie van narrativiteit van Hinyard en Kreuter (2007) is breed en maakt het zodoende mogelijk om veel verschillende teksten als narratief te bestempelen. Narrativiteit is echter geen dichotoom begrip. In bijna elke tekst is het mogelijk om narratieve elementen te vinden. Een tekst is daarom zelden volledig narratief of niet-narratief, maar is veel waarschijnlijker in een bepaalde mate narratief (Bilandzic & Kinnebrock, 2006).

Bilandzic en Kinnebrock (2006) beschrijven een aantal kenmerken die bepalend zijn voor de mate van narrativiteit van een tekst. Het *verhaal* van een tekst is één van die kenmerken. De narrativiteit van een tekst zal toenemen wanneer ingrijpende gebeurtenissen de ontwikkeling van een verhaal fundamenteel veranderen (Prince, 1982). Verdere kenmerken van een verhaal die de mate van narrativiteit verhogen zijn: de blijvende gevolgen, het unieke karakter en specificiteit van een gebeurtenis. Een veelvoud aan mogelijke verhaallijnen, de ontwikkeling van één of meerdere personages en verandering in hun relaties, verhoogt tevens de mate van narrativiteit. Een verhaal wordt ten slotte gekenmerkt door de beschrijving van een verhaalwereld bestaande uit een complex geheel van causale relaties (Bilandzic & Kinnebrock, 2006).

De *structuur* van een narratief is eveneens bepalend voor de mate van narrativiteit. Een verhaal als autonoom geheel, met een complete en duidelijke structuur, is kenmerkend voor een narratief (Bilandzic & Kinnebrock, 2006). Labov (2010) beschrijft hoe een tekst moet zijn gestructureerd om als narratief te kunnen worden gedefinieerd. Een tekst heeft de structuur van een verhaal wanneer: (1) Gebeurtenissen in het verleden hebben plaatsgevonden, (2) geordend zijn zodat ze de gebeurtenissen presenteren chronologische volgorde, (3) en waarbij minstens één temporele verbinding wordt gebruikt. Deze structurele ordening van een narratief bevat vaak de volgende zes elementen: (1) Oriëntatie: introductie en identificatie van participanten in tijd, plaats en/of gedrag. (2) Veroorzakende gebeurtenis: eerste schakel in de causale keten die het verhaal richting de kritieke gebeurtenis brengt (3) Complicerende acties: “wat gebeurde er toen?”. (4) Kritieke gebeurtenis: de climax van het verhaal. (5) Resolutie: “wat gebeurde er uiteindelijk?” (6) Coda: verklaring die het narratief terugplaatst in de huidige interactie (Labov, 1977; 2010). In de loop van een verhaal kunnen evaluaties worden gebruikt vanuit het perspectief van de verteller of een personage uit het verhaal. Door deze evaluaties kan het persoonlijke commentaar van een personage of verteller worden weergegeven (Labov, 2010), zoals emotionele impact van verhaalde gebeurtenissen of de overwegingen van het personage (Sanders & van Krieken, 2018).

Het *discours* is een derde kenmerk die bepalend is voor de mate van narrativiteit van een tekst. Twee factoren zijn hierbij van belang: (1) de dramatische stijl kan bepalen hoe direct het narratief overkomt. Actie en dialoog zorgen daarbij voor nabijheid tussen verhaal en ontvanger. (2) de tweede narratieve factor heeft betrekking op de stijl van een narratief (Prince, 1982). Een stilistisch correct narratief kan ongestoorde en intensieve verwerking bevorderen (Bilandzic & Kinnebrock, 2006). Een ongestoorde en intensieve verwerking is nodig voor het bevorderen van mogelijke persuasieve effecten van narratieven.

Narratieve overtuiging

Mensen zijn over het algemeen goed in staat tot het verwerken en begrijpen van informatie in verhalende vorm (Mar, 2004). Narratieven zijn namelijk de basis voor menselijke interactie. In het dagelijks leven communiceren mensen constant met elkaar middels verhalen (Hinyard & Kreuter, 2007). Vanaf de kindertijd zijn mensen al in staat om verhalen te verwerken, in tegenstelling tot uiteenzettende teksten (= "*gericht op begrippen en onderwerpen en geven de ontwikkeling van ideeën, beweringen en argumenten weer in termen van de logische onderlinge verbanden*") die men pas vanaf adolescentie leert beheersen (Berman & Nir-Sagiv, 2007). Uit verschillend onderzoek is al gebleken dat narratieven persuasieve effecten kunnen hebben (Braddock & Dillard, 2016; Shen, Sheer, & Li, 2015).

Om inzicht te krijgen in de werking en meetbaarheid van overtuiging en gedragsverandering, kan de theorie van gepland gedrag (Ajzen, 1991) uitkomst bieden. Volgens dit model is de intentie om bepaald gedrag te vertonen de beste voorspeller voor het daadwerkelijk uitvoeren van het gedrag. De intentie wordt beïnvloed door de volgende determinanten van gedrag: (1) attitude ten opzichte van het gedrag, (2) de waargenomen norm bij het uitvoeren van het gedrag en (3) de eigen effectiviteit van een persoon bij het gedrag. Andere factoren die vervolgens van invloed zijn op het al dan niet vertonen van gedrag zijn: de vaardigheden waarover een persoon beschikt ter ondersteuning voor het uitvoeren van het gewenste gedrag en de barrières die een persoon ervaart om het gewenste gedrag te vertonen (Fishbein & Yzer, 2003).

Narratieven zijn dus effectief gebleken voor onder meer het versterken van attitudes en gedragsintenties (Braddock & Dillard, 2016; Shen et al., 2015). Het vermogen van narratieven om te zorgen voor versterkte gedragsintenties, positievere attitudes en vermindering van complexiteit en onzekerheid, kan mogelijk verklaren waarom mensen geloven in narratieve complottheorieën en waarom het aanzet tot handelen in de offline wereld.

Hoewel veel onderzoek is gedaan naar de persuasieve effecten van narrativiteit en zelfs meta analytisch bewijs is gevonden hiervoor (Braddock & Dillard, 2016; Shen et al., 2015), was de vergelijking bij deze meta-analyses tussen narratief en niet-narratief. Minder is bekend over hoe deze persuasieve effecten standhouden bij een vergelijking tussen een hoog-, en laag-narratieve tekst. Een eerdere studie toont aan dat een hoog-narratieve tekst overtuigender overkwam dan een laag-narratieve tekst (Lee & Leets, 2002). Ook een verschil in mate van narrativiteit lijkt dus al voldoende te zijn voor een effect in overtuigingskracht. Hoewel Lee en Leets (2002) een effect vonden van een tekstueel narratief, werd in de meta-analyse van Shen et al. (2015) geen significant effect gevonden van tekstuele narratieven. Zodoende blijft het de vraag of narratieven in tekstuele vorm overtuigend genoeg zijn om attitudes en intenties te beïnvloeden. Een studie tussen specifiek een laag-, en hoog-narratieve tekst in de context van complottheorieën ontbreekt. Het blijft daarom onduidelijk of een complottheorie, in verschillende mate van narrativiteit, andere persuasieve effecten heeft.

In het huidige onderzoek wordt een effect verwacht van narrativiteit op de attitude ten opzichte van de geloofwaardigheid (hierna: geloofwaardigheid), en de overtuigingskracht. Op grond van gevonden effecten van narratieven op de attitude in eerder onderzoek (Braddock & Dillard, 2016; Shen et al., 2015) wordt verwacht dat een hoog-narratieve complottheorie een positievere attitude ten aanzien van de geloofwaardigheid van de complottheorie oplevert dan een laag-narratieve complottheorie. Ook wordt op grond van eerder onderzoek (Lee & Leets, 2002) verondersteld dat een hoog-narratieve complottheorie een grotere overtuigingskracht heeft dan een laag-narratieve complottheorie.

H1: Een hoog-narratieve complottheorie leidt tot een grotere geloofwaardigheid van de complottheorie dan een laag-narratieve complottheorie.

H2: Een hoog-narratieve complottheorie heeft een grotere overtuigingskracht dan een laag-narratieve complottheorie.

Mechanismen van narratieve overtuiging

De invloed die narratieven kunnen hebben op attitudes en intenties (Braddock & Dillard, 2016; Shen et al., 2015) komen tot stand door onderliggende mechanismen van narratieve overtuiging. Zo kunnen narratieven leiden tot een verhoogde mate van aandacht voor een tekst, doordat verhalen interessanter zijn om te lezen dan informatieve betogen (Hoeken, Boeijinga, & Sanders, 2017). Door het lezen van een narratief kunnen mensen

bovendien worden meegesleept door de gebeurtenissen in het verhaal (Appel, Gnambs, Richter, & Green, 2015). Deze ervaring staat bekend als transportatie.

Transportatie

Transportatie kan worden gedefinieerd als absorptie in een verhaal (Green & Brock, 2000). Door de ervaring van transportatie kunnen overtuigingen van ontvangers vatbaarder zijn voor beïnvloeding, waardoor transportatie een mediërende rol kan vervullen (Appel & Richter, 2010). Emotionele reacties en identificatie met personages zijn centrale componenten van transportatie (Gerrig, 1993; Green & Brock, 2000). Bij identificatie ervaart en interpreteert de lezer de gebeurtenissen in een tekst alsof het hem zelf overkomt. De lezer verliest zelfbewustzijn en neemt het perspectief, de gevoelens en doelen van het personage over (Cohen, 2001). Deze identificatie kan worden veroorzaakt door het verhaalpersonage zelf, omdat de lezer erop lijkt of het verhaalpersonage sympathiek vindt (Cohen, 2001). Het ingenomen perspectief en de evaluaties van het personage in het narratief kunnen bijdragen aan het faciliteren van identificatie (Sanders & van Krieken, 2018). De identificatie met het personage kan het overnemen van opvattingen of gedragingen tot gevolg hebben (Green & Clark, 2013; De Graaf, Hoeken, Sanders, & Beentjes, 2012). Transportatie kan persuasieve effecten sorteren omdat weerstand tijdens transportatie inactief is, waardoor tegenargumentatie niet op gang kan komen (Green & Brock, 2000; Moyer-Gusé, 2008).

In de huidige studie wordt verondersteld dat transportatie het effect van narrativiteit op geloofwaardigheid en overtuigingskracht medieert. Een verhoogde mate van transportatie zal naar verwachting leiden tot een hogere geloofwaardigheid van de hoog-narratieve tekst en een grotere overtuigingskracht van de hoog-narratieve tekst.

H3: Het effect van narrativiteit op attitude en overtuigingskracht wordt gemedieerd door de mate van transportatie. Hoe hoger de mate van transportatie die wordt ervaren door een persoon, hoe groter de geloofwaardigheid en overtuigingskracht.

Need for affect

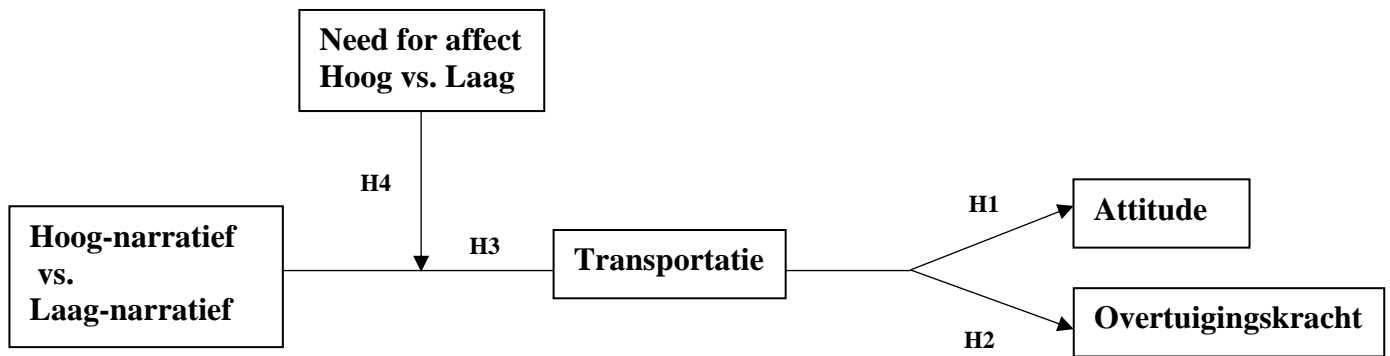
In tegenstelling tot persuasieve overtuiging als gevolg van elaboratie, is het effect van transportatie minder gebaseerd op processen zoals kritisch nadenken, maar meer op connectie met de verhaalwereld en emotionele componenten (Appel & Richter, 2010). Doordat de lezer meeleeft met de emoties en zich identificeert met karakters uit het verhaal, worden de overtuigingen uit het verhaal gemakkelijker overgenomen (Green & Brock, 2000, Moyer-

Gusé, 2008). Eerdere studies tonen aan dat deze transportatie naar de verhaalwereld wordt gefaciliteerd door de *Need for affect* (NFA) van een persoon (Appel & Richter, 2010) en dat ontvankelijkheid voor affect-gerelateerde berichten afhangt van verschillen in behoefte aan affect (Haddock, Maio, Arnold, & Huskinson, 2008). Een hogere NFA zorgt voor een sterkere drang om emoties te benaderen, waardoor meer wordt meegeleefd met het verhaal en een sterkere mate van transportatie naar de verhaalwereld wordt ervaren. Het gevolg hiervan is dat de persuasieve effecten van het verhaal sterker zijn (Green & Brock, 2002). De chronologische verhaalstructuur van narratieven draagt bij aan de geschiktheid van narratieven voor mensen met een hoge NFA. Het zorgt namelijk voor verhoogde spanning (Knobloch, Patzig, Mende, & Hastall, 2004), veroorzaakt een sterkere emotionele reactie en versterkt daardoor transportatie (De Graaf & Hustinx, 2011).

Naast het faciliteren van transportatie kan een hogere NFA mogelijk ook een grotere kans op het geloven in complottheorieën tot gevolg hebben. Complotdenkers lijken in eerste instantie vaak analytisch te denken. Bijvoorbeeld: bij de maanlanding is er een gebrek aan wind, of klopt de schaduw van de vlag niet, en over het instorten van de Twin Towers wordt wetenschappelijk bewijs aangevoerd, zoals de temperatuur waarop staal hoort te smelten. Toch toont empirisch onderzoek aan dat het meer waarschijnlijk is dat geloof in complottheorieën wordt gevoed door emoties, in plaats van door rationaliteit (Van Prooijen & Douglas, 2018).

Er wordt een modererend effect verwacht van de NFA van een persoon. Verondersteld wordt dat naarmate een persoon beschikt over een hogere NFA, dit het effect van narrativiteit op geloofwaardigheid en overtuigingskracht, lopend via transportatie, zal versterken. Alle variabelen en verwachtingen zijn schematisch weergegeven in het conceptuele model in figuur 1.

H4: Het effect van narrativiteit, op geloofwaardigheid en overtuigingskracht, lopend via transportatie, is sterker naarmate een persoon beschikt over een hogere NFA.

Figuur 1: Conceptueel model

Methode

Materiaal

Het stimulusmateriaal bestond uit twee tekstversies. Eén hoog-narratieve tekstversie en één laag-narratieve tekstversie. Voor het aanbrenen van narratieve structuur was de hoog-narratieve tekstversie onderverdeeld in: (1) oriëntatie, (2) veroorzakende gebeurtenis, (3) complicerende acties, (4) kritieke gebeurtenis, (5) resolutie en (6) coda. In de hoog-narratieve tekstversie was sprake van één duidelijke hoofdpersoon, met duidelijke argumenten en evaluaties. De naam van de hoofdpersoon is genderneutraal, zodat gender geen rol speelde bij identificatie en transportatie. In de laag-narratieve tekstversie zijn zo min mogelijk narratieve elementen gebruikt. Er is zoveel mogelijk dezelfde informatie gegeven in beide condities. Argumentkwaliteit is bij beide condities gelijk doordat in beide tekstversies dezelfde argumenten worden aangedragen. Deze argumenten zijn zoveel mogelijk hetzelfde geformuleerd in beide tekstversies. De volledige teksten die hebben gediend als stimulusmateriaal zijn bijgevoegd in de bijlagen.

Om te onderzoeken welke complottheorie als meest geloofwaardig werd gepercipieerd, is een pre test uitgevoerd. Er zijn zes korte complottheorieën voorgelegd. Deze complottheorieën zijn toegevoegd in de bijlagen. Na afloop van elke complottheorie werd geloofwaardigheid gemeten met behulp van vijf stellingen op een 7-punt Likertschaal (1 = helemaal mee oneens; 7 = helemaal mee eens). In tabel 1 zijn de resultaten van deze pre test weergegeven. Op basis van deze resultaten is de meest geloofwaardige complottheorie gekozen voor het hoofdexperiment.

Tabel 1. Pre test resultaten: geloofwaardigheid van complottheorieën

Complottheorie	Gemiddelde geloofwaardigheidsscore (<i>M</i>)
9/11 versie 1	2.21
Corona/5G	2.05
9/11 versie 2	4.55
QAnon	1.77
Straling/5G	3.33
Bill Gates	1.94

Proefpersonen

In totaal telde het experiment 271 deelnemers. Na het verwijderen van incomplete vragenlijsten bleven 160 volledig ingevulde vragenlijsten over voor analyse. 41,3% ($n = 66$) van de respondenten identificeerde zich als man en 58,1% ($n = 93$) identificeerde zich als vrouw. Van de respondenten gaf 0,6% ($n = 1$) aan zich ‘anders’ te identificeren. De gemiddelde leeftijd was $M = 33,05$ ($SD = 14,48$). De verdeling van opleidingsniveau is weergegeven in tabel 2.

Tabel 2. Opleidingsniveau

Opleidingsniveau	Frequentie	Percentage
HAVO	10	6,3%
VWO	8	5%
MBO	18	11,3%
HBO	73	45,6%
WO	51	31,9%
Totaal	160	100%

Om verschillen in eigenschappen van de groepen te testen zijn een aantal toetsen uitgevoerd. Uit de χ^2 -toets tussen narrativiteit en gender bleek geen verband te bestaan ($\chi^2 (2) = 1.07, p > .05$). Er bestond geen significant verschil tussen de verdeling in gender tussen de hoog-narratieve en laag-narratieve groepen. Uit een χ^2 -toets tussen narrativiteit en opleidingsniveau bleek geen verband te bestaan ($\chi^2 (4) = 6.88, p > .05$). Opleidingsniveau verschilde niet significant tussen de hoog-narratieve en laag-narratieve groepen. Uit een onafhankelijke t-toets tussen narrativiteit en leeftijd bleek geen significant verschil te bestaan ($t (152) = .79, p > .05$). De gemiddelde leeftijd van de hoog-narratieve groep ($M = 33.97, SD = 15.53$) week niet significant af van de gemiddelde leeftijd van de laag-narratieve groep ($M = 32.16, SD =$

13.43). Tot slot bleek uit een onafhankelijke t-toets tussen narrativiteit en leeftijd geen significant verschil op te treden ($t(157,81) = .21, p > .05$). De gemiddelde NFA van de hoog-narratieve groep ($M = 5.09, SD = .76$) wees niet significant af van de gemiddelde NFA van de laag-narratieve groep ($M = 5.06, SD = .80$).

Onderzoeksontwerp

Voor de huidige studie werd een kwantitatieve methode van onderzoek gebruikt en de studie bestond uit een experiment en een vragenlijst. Voor toetsing van de hypothesen werd een 2 (hoog-narratief vs. laag-narratief) factoriaal tussenproefpersoon design gebruikt met NFA (Appel, Gnambs, & Maio, 2012) als moderator en transportatie (Appel et al., 2015) en identificatie (De Graaf et al., 2012) als mediator.

Instrumentatie

De variabelen die zijn gemeten zijn de geloofwaardigheid, overtuigingskracht, transportatie, identificatie, NFA en aandacht. Om te controleren of de manipulatie geslaagd was werden vier stellingen voorgelegd die de mate van narrativiteit van een tekst hebben gemeten op een 7-punt Likertschaal, zoals: 'De tekst vertelde een verhaal' (1 = helemaal mee oneens; 7 = helemaal mee eens) (Lien & Chen, 2013). De geloofwaardigheid ($M = 3.75, SD = 1.41$) van de tekst is gemeten met behulp van drie stellingen op een 7-punt Likertschaal, zoals: 'Deze tekst is over het algemeen de waarheid' (1 = helemaal mee oneens; 7 = helemaal mee eens) (Gordon & Bruner, 2019). De betrouwbaarheid van geloofwaardigheid bestaande uit drie items was goed $\alpha = .86$. Overtuigingskracht ($M = 4.00, SD = 1.26$) is gemeten met behulp van vier stellingen op een 7-punt Likertschaal, zoals: 'Ik vond de tekst die ik net las: overtuigend' (1 = helemaal mee oneens; 7 = helemaal mee eens) (Gordon & Bruner, 2019). De betrouwbaarheid van overtuigingskracht bestaande uit vier items was goed $\alpha = .83$.

Transportatie ($M = 4.04, SD = 1.15$) is gemeten met de *Transportation Scale – Short Form* (TS-SF) (Appel et al., 2015). Deze bestond uit vijf stellingen op een 7-punt Likertschaal, zoals: 'Ik was mentaal betrokken bij de tekst die ik net las' (1 = helemaal mee oneens; 7 = helemaal mee eens). De betrouwbaarheid van transportatie bestaande uit vijf items was acceptabel $\alpha = .75$. Identificatie ($M = 2.92, SD = 1.41$) is gemeten met behulp van acht stellingen op een 7-punt Likertschaal, zoals: 'Ik had het gevoel dat ik doormaakte wat de hoofdpersoon doormaakte' (1 = helemaal mee oneens; 7 = helemaal mee eens) (De Graaf et al., 2012). De betrouwbaarheid van identificatie bestaande uit acht items was uitstekend $\alpha = .95$. Voor het meten van de moderator NFA ($M = 5.07, SD = .78$) werd gebruikt gemaakt van

de verkorte versie van de *Need for Affect Questionnaire* (NAQ-S) (Appel et al., 2012). Hierbij moesten de participanten op een 7-punt Likertschaal aangeven (1 = helemaal mee oneens; 7 = helemaal mee eens) in hoeverre ze het eens zijn met 10 stellingen over het benaderen of ontwijken van emoties, zoals: ‘Ik voel dat ik het nodig heb om regelmatig sterke emoties te ervaren’. De betrouwbaarheid van NFA bestaande uit tien items was acceptabel $\alpha = .71$. Aandacht ($M = 4.66$, $SD = 1.66$) is gemeten met behulp van drie stellingen op een 7-punt Likertschaal, zoals: ‘Ik had moeite mijn aandacht bij de tekst te houden’ (1 = helemaal mee oneens; 7 = helemaal mee eens). De betrouwbaarheid van aandacht bestaande uit drie items was uitstekend: $\alpha = .92$. Het samengevoegde gemiddelde van de items per variabeel is gebruikt voor verdere analyse. Aan het einde van de vragenlijst zijn een aantal vragen over demografische gegevens gesteld (gender, leeftijd, opleidingsniveau). De volledige vragenlijst is toegevoegd in de bijlagen.

Procedure

Het experiment en de vragenlijst zijn anoniem en online afgenomen met behulp van Qualtrics. Het experiment is in eerste instantie verspreid via kenniskring en sociale media. Om meer proefpersonen te kunnen werven is het experiment op verschillende facebook pagina's en websites geplaatst waar andere scriptiestudenten participeren in elkaars onderzoek. Daarnaast heeft de onderzoeker in zijn eigen woonomgeving flyers verspreid met een QR-code die mensen konden scannen om deel te nemen aan het onderzoek. Proefpersonen zijn automatisch gerandomiseerd toegewezen aan één van de twee condities. Allereerst lezen de proefpersonen instructies en dienden zij akkoord te gaan met deelname en gebruik van hun gegevens. Deelname aan het experiment en afname van de vragenlijst verliep individueel en in een ongecontroleerde omgeving. De proefpersonen zijn gevraagd om deel te nemen aan een onderzoek naar de invloed van verschillende soorten teksten. De onderzoeker heeft er specifiek voor gekozen om niet meer vrij te geven over het doel van het onderzoek, om bias te voorkomen. Deelnemers zijn gevraagd een tekst te lezen en aansluitend een aantal vragen te beantwoorden. Na afloop van het experiment heeft de onderzoeker zijn email adres gedeeld zodat deelnemers contact konden opnemen voor meer informatie.

Statistische toetsing

Voor beantwoording van de hypothesen is een regressie analyse met PROCESS macro gebruikt (Hayes, 2013). Met behulp van PROCESS model 7 zijn vier modellen getoetst. Bij alle modellen fungeerde NFA als moderator. Model één met geloofwaardigheid als

afhankelijke variabele en transportatie als mediator. Model twee met geloofwaardigheid als afhankelijke variabele en identificatie als mediator. Model drie met overtuigingskracht als afhankelijke variabele en transportatie als mediator. Model vier met overtuigingskracht als afhankelijke variabele en identificatie als mediator. Tot slot werd met behulp van PROCESS model 1 het vijfde model getoetst waarbij aandacht is gebruikt als afhankelijke variabele en geen mediator is opgenomen. Er is een onafhankelijke t-toets gebruik om te controleren of de manipulatie geslaagd was. De resultaten zijn geanalyseerd met behulp van SPSS Statistics.

Resultaten

Manipulatiecheck

Om te controleren of de manipulatie van narrativiteit succesvol was is een onafhankelijke t-toets uitgevoerd. Tussen de hoog-narratieve tekstversie en laag-narratieve tekstversie bestond een significant verschil in mate van narrativiteit ($t(157.31) = 6.14, p < .001$). De hoog-narratieve tekstversie ($M = 5.01, SD = 1.04$) werd significant als meer verhalend beschouwd dan de laag-narratieve tekstversie ($M = 4.00, SD = 1.14$).

Model 1: geloofwaardigheid & transportatie

Zoals weergegeven in tabel 3 (stap 1), bleek uit een regressie analyse met PROCESS model 7 dat de mate van narrativiteit ($b1 = -.61, t = -.53, p > .05$) en NFA ($b2 = -.15, t = -.40, p > .05$) geen invloed hadden op de mate van transportatie. Ook werd het effect van narrativiteit op transportatie niet beïnvloed door de NFA ($b3 = -.01, t = -.03, p > .05$).

Wanneer een model werd getoetst met geloofwaardigheid als afhankelijke variabele en transportatie als mediator (tabel 3, stap 2), bleek uit een regressie met PROCESS model 7 dat de mate van narrativiteit de geloofwaardigheid van de tekst niet significant heeft beïnvloed ($b1 = .15, t = .63, p > .05$). De mate van transportatie bleek de geloofwaardigheid van de tekst wel significant te beïnvloeden ($b2 = .24, t = 2.44, p = .016$).

Er bleek geen sprake te zijn van gemodereerde mediatie. Een voor bias gecorrigeerd bootstrapbetrouwbaarheidsinterval op basis van 10000 bootstrapsteekproeven passeerde de nul (CI = -.12 tot .14). Het effect van narrativiteit op geloofwaardigheid via mediator transportatie werd niet versterkt door de score van participanten op moderator NFA.

Tabel 3. Geloofwaardigheid en transportatie

<i>Stap 1</i>	<i>b</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	
OV → Mediator				
Constant	5.75	3.05	.003	
Narrativiteit	-.61	-.53	.601	
NFA	-.15	-.40	.690	
Narrativiteit x NFA	-.01	-.03	.978	
<i>Stap 2</i>				
Directe effecten van OV, Mediator → AV				
Constant	2.54	4.16	.000	
Narrativiteit	.15	.63	.528	
Transportatie	.24	2.44	.016	
Indirecte effecten van NFA voor transportatie				
	<i>NFA</i>	<i>Effect</i>	<i>LLCI</i>	<i>ULCI</i>
	4.10	-.16	-.406	-.001
	5.20	-.16	-.336	-.013
	5.80	-.16	-.364	-.003
Mod Med Index				
		<i>Index</i>	<i>LLCI</i>	<i>ULCI</i>
	NFA totaal	-.002	-.116	.138

Model 2: geloofwaardigheid en identificatie

Zoals weergegeven in tabel 4 (stap 1), bleek uit een regressie analyse met PROCESS model 7 dat de mate van narrativiteit ($b_1 = -.60, t = -.44, p > .05$) en NFA ($b_2 = -.58, t = -1.37, p > .05$) geen invloed hadden op de mate van identificatie. Ook werd het effect van narrativiteit op identificatie niet beïnvloed door de NFA ($b_3 = -.02, t = -.08, p > .05$).

Wanneer een model werd getoetst met geloofwaardigheid als afhankelijke variabele en identificatie als mediator (tabel 4, stap 2), bleek uit een regressie met PROCESS model 7 dat de mate van narrativiteit de geloofwaardigheid van de tekst niet significant heeft beïnvloed ($b_1 = .20, t = .92, p > .05$). De mate van identificatie bleek de geloofwaardigheid van de tekst wel significant te beïnvloeden ($b_2 = .31, t = 3.92, p < .001$).

Er bleek geen sprake te zijn van gemodereerde mediatie. Een voor bias gecorrigeerd bootstrapbetrouwbaarheidsinterval op basis van 10000 bootstrapsteekproeven passeerde de

nul (CI = -.20 tot .18). Het effect van narrativiteit op geloofwaardigheid via mediator transportatie werd niet versterkt door de score van participanten op moderator NFA.

Tabel 4. Geloofwaardigheid en identificatie

<i>Stap 1</i>	<i>b</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	
<i>OV → Mediator</i>				
Constant	6.95	3.16	.002	
Narrativiteit	-.60	-.44	.658	
NFA	-.58	-1.37	.174	
Narrativiteit x NFA	-.02	-.08	.937	
<i>Stap 2</i>				
Directe effecten van OV, Mediator → AV				
Constant	2.54	5.50	.000	
Narrativiteit	.20	.92	.360	
Identificatie	.31	3.92	.000	
Indirecte effecten van NFA voor identificatie				
	<i>NFA</i>	<i>Effect</i>	<i>LLCI</i>	<i>ULCI</i>
	4.10	-.21	-.491	.025
	5.20	-.22	-.382	-.085
	5.80	-.22	-.426	-.064
Mod Med Index				
		<i>Index</i>	<i>LLCI</i>	<i>ULCI</i>
	NFA totaal	-.006	-.197	.176

Model 3: overtuigingskracht en transportatie

Zoals weergegeven in tabel 5 (stap 1), bleek uit een regressie analyse met PROCESS model 7 dat de mate van narrativiteit ($b_1 = -.61$, $t = -.53$, $p > .05$) en NFA ($b_2 = -.15$, $t = -.40$, $p > .05$) geen invloed hadden op de mate van transportatie. Ook werd het effect van narrativiteit op transportatie niet beïnvloed door de NFA ($b_3 = -.01$, $t = -.03$, $p > .05$).

Wanneer een model werd getoetst met overtuigingskracht als afhankelijke variabele en transportatie als mediator (tabel 5, stap 2), bleek uit een regressie met PROCESS model 7 dat de mate van narrativiteit de overtuigingskracht van de tekst niet significant heeft beïnvloed

($b_1 = .08$, $t = .42$, $p > .05$). De mate van transportatie bleek de overtuigingskracht van de tekst wel significant te beïnvloeden ($b_2 = .42$, $t = 4.94$, $p < .001$).

Er bleek geen sprake te zijn van gemodereerde mediatie. Een voor bias gecorrigeerd bootstrapbetrouwbaarheidsinterval op basis van 10000 bootstrapsteekproeven passeerde de nul (CI = -.19 tot .19). Het effect van narrativiteit op geloofwaardigheid via mediator transportatie werd niet versterkt door de score van participanten op moderator NFA.

Tabel 5. Overtuigingskracht en transportatie

<i>Stap 1</i>	<i>b</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	
OV → Mediator				
Constant	5.75	3.05	.003	
Narrativiteit	-.61	-.53	.601	
NFA	-.15	-.40	.690	
Narrativiteit x NFA	-.01	-.03	.978	
<i>Stap 2</i>				
Directe effecten van OV, Mediator → AV				
Constant	2.19	4.25	.000	
Narrativiteit	.08	.42	.672	
Transportatie	.42	4.94	.000	
Indirecte effecten van NFA voor transportatie				
	<i>NFA</i>	<i>Effect</i>	<i>LLCI</i>	<i>ULCI</i>
	4.10	-.27	-.566	-.047
	5.20	-.27	-.504	-.092
	5.80	-.27	-.556	-.051
Mod Med Index				
		<i>Index</i>	<i>LLCI</i>	<i>ULCI</i>
	NFA totaal	-.003	-.192	.190

Model 4: overtuigingskracht en identificatie

Zoals weergegeven in tabel 6 (stap 1), bleek uit een regressie analyse met PROCESS model 7 dat de mate van narrativiteit ($b_1 = -.60$, $t = -.44$, $p > .05$) en NFA ($b_2 = -.58$, $t = -1.37$, $p > .05$) geen invloed hadden op de mate van identificatie. Ook werd het effect van narrativiteit op identificatie niet beïnvloed door de NFA ($b_3 = -.02$, $t = -.08$, $p > .05$).

Wanneer een model werd getoetst met overtuigingskracht als afhankelijke variabele en identificatie als mediator (tabel 6, stap 2), bleek uit een regressie met PROCESS model 7 dat de mate van narrativiteit de overtuigingskracht van de tekst niet significant heeft beïnvloed ($b_1 = .08, t = .40, p > .05$). De mate van identificatie bleek de overtuigingskracht van de tekst wel significant te beïnvloeden ($b_2 = .37, t = 5.58, p < .001$).

Er bleek geen sprake te zijn van gemedereerde mediatie. Een voor bias gecorrigeerd bootstrapbetrouwbaarheidsinterval op basis van 10000 bootstrapsteekproeven passeerde de nul (CI = -.24 tot .21). Het effect van narrativiteit op geloofwaardigheid via mediator transportatie werd niet versterkt door de score van participanten op moderator NFA.

Tabel 6. Overtuigingskracht en identificatie

<i>Step 1</i>	<i>b</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	
OV → Mediator				
Constant	6.95	3.16	.002	
Narrativiteit	-.60	-.44	.658	
NFA	-.58	-1.37	.174	
Narrativiteit x NFA	-.02	-.08	.937	
<i>Step 2</i>				
Directe effecten van OV, Mediator → AV				
Constant	2.80	7.10	.000	
Narrativiteit	.08	.40	.692	
Identificatie	.37	5.58	.000	
Indirecte effecten van NFA voor identificatie	<i>NFA</i>	<i>Effect</i>	<i>LLCI</i>	<i>ULCI</i>
	4.10	-.26	-.582	.041
	5.20	-.27	-.450	-.108
	5.80	-.27	-.491	-.075
Mod Med Index		<i>Index</i>	<i>LLCI</i>	<i>ULCI</i>
NFA totaal		-.008	-.236	.214

Model 5: aandacht

Zoals weergegeven in tabel 7, bleek uit een regressie analyse met PROCESS model 1 dat zowel narrativiteit ($b_1 = .41, t = .23, p > .05$), als NFA ($b_2 = .29, t = .52, p > .05$) geen invloed had op de mate van aandacht. Ook was er geen sprake van een significant interactie-effect tussen narrativiteit en NFA ($b_3 = -.10, t = -.30, p > .05$). Het effect van narrativiteit op aandacht werd niet beïnvloed door de score van participanten op moderator NFA.

Tabel 7. Aandacht

	<i>b</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Directe effecten van OV, Moderator → AV			
Constant	3.38	1.19	.236
Narrativiteit	.41	.23	.817
NFA	.29	.52	.602
Narrativiteit x NFA	-.10	-.30	.762

Conclusie en discussie

Op grond van gevonden persuasieve effecten van narrativiteit in eerder onderzoek (Braddock & Dillard, 2016; Shen et al., 2015) en verschillen tussen hoog- en laag-narratieve teksten (Lee & Leets, 2002) werd een effect verwacht van de mate van narrativiteit op de geloofwaardigheid en overtuigingskracht van een complottheorie. Verwacht werd dat een hoog-narratieve complottheorie zou leiden tot een grotere geloofwaardigheid dan een laag-narratieve complottheorie (H1). Uit de resultaten van het huidige onderzoek kan tegen de verwachting in worden geconcludeerd dat een hoog-narratieve complottheorie niet heeft geleid tot een hogere geloofwaardigheid ten opzichte van de complottheorie dan een laag-narratieve complottheorie. Daarmee is H1 verworpen.

Ook werd verwacht dat een hoog-narratieve complottheorie een grotere overtuigingskracht zou hebben dan een laag-narratieve complottheorie (H2). Uit de resultaten van de huidige studie kan worden geconcludeerd dat een hoog-narratieve complottheorie niet heeft geleid tot een grotere overtuigingskracht dan een laag-narratieve complottheorie. Daarmee is H2 verworpen.

Er werd een effect verwacht van transportatie, omdat weerstand tijdens transportatie inactief is, waardoor tegenargumentatie niet op gang kan komen (Green & Brock, 2000; Moyer-Gusé, 2008). Verwacht werd dat het effect van narrativiteit op geloofwaardigheid en overtuigingskracht werd gemedieerd door de mate van ervaren transportatie. Hoe hoger de mate van transportatie die werd ervaren door een persoon, hoe groter de geloofwaardigheid en overtuigingskracht. Uit de resultaten van de huidige studie kan tegen de verwachting in worden geconcludeerd dat het effect van narrativiteit op geloofwaardigheid en overtuigingskracht niet werd gemedieerd door de mate van ervaren transportatie van een persoon. H3 is daarmee verworpen. Ook het inbrengen van identificatie als mediator, in plaats van transportatie, leverde geen mediatie effect op.

Eerdere studies toonden aan dat transportatie naar de verhaalwereld werd gefaciliteerd door de NFA (Appel & Richter, 2010) en dat NFA modererende effecten kan hebben in het overtuigingsproces (Haddock et al., 2008), daarom werd een moderatie-effect verwacht van de NFA van een persoon. Verwacht werd dat het effect van narrativiteit op geloofwaardigheid en overtuigingskracht, lopend via transportatie, sterker werd naarmate een persoon beschikte over een hogere NFA. Uit de resultaten van de huidige studie kan worden geconcludeerd dat er geen sprake was van gemodereerde mediatie. Het effect van narrativiteit op geloofwaardigheid en overtuigingskracht, lopend via transportatie, werd niet gemodereerd door de NFA van een persoon.

Theoretische implicaties

Verschillende factoren kunnen een rol hebben gespeeld bij het uitblijven van een hoofdeffect van de mate van narrativiteit van een tekst op overtuigingskracht en geloofwaardigheid. Een mogelijke belangrijke factor is dat verschillend reeds bestaand onderzoek erkent dat complottheorieën een sterke narratieve basis bevatten (Raab et al., 2013; Tangherlini et al., 2020). Zo is het kenmerkend voor een complottheorie dat gebeurtenissen en personen die onderdeel uitmaken van een complottheorie causaal met elkaar verbonden zijn (Shermer, 2011; Whitson & Galinsky, 2008). Causaliteit is tevens een belangrijk kenmerk van een narratief (Labov, 2010), doordat een verhaallijn vaak een logisch geheel is van causale relaties (Bilandzic & Kinnebrock, 2006). Een ander belangrijk kenmerk van een narratief is dat een narratief onbeantwoorde vragen kan oproepen en een oplossing hiervoor kan aandragen (Hinyard & Kreuter, 2007). Naast dat dit een kenmerk is van een narratief, hebben ook complottheorieën als kenmerk dat complottheorieën vaak een oplossing aandragen voor een groter vraagstuk (Miller, 2002). Het gemeenschappelijke verklarende karakter en het

inherent causale karakter van een complottheorie kan mogelijk tot gevolg hebben dat een complottheorie hoe dan ook narratieve karaktertrekken vertoont, ongeacht de manier waarop de complottheorie is geformuleerd. Het uitblijven van significante hoofdeffecten kan mogelijk worden toegeschreven aan het inherent narratieve karakter van een complottheorie. Deze beredenering volgend, lijkt het dan ook niet uit te maken in welke mate een complottheorie narratief is.

De manipulatie van narrativiteit was succesvol, waarbij de hoog-narratieve complottheorie narratiever werd bevonden dan de laag-narratieve complottheorie. Ondanks deze geslaagde manipulatie werd ook de laag-narratieve complottheorie als gemiddeld verhalend beschouwend op een schaal van zeven. Deze gemiddeld-hoge perceptie van narrativiteit van de laag-narratieve conditie, kan ervoor hebben gezorgd dat de verschillen tussen beide tekstversies - ondanks significant - niet groot genoeg zijn geweest om een hoofdeffect te bereiken. Geprobeerd is om de laag-narratieve complottheorie zo min mogelijk narratieve kenmerken toe te kennen. Ondanks dat de mate van narrativiteit bewust zo laag mogelijk is gehouden, was de score toch gemiddeld. Ook deze gemiddeld-hoge perceptie van narrativiteit, is mogelijk toe te schrijven aan het potentieel inherent narratieve karakter van een complottheorie. De bewust toegevoegde narratieve kenmerken aan de tekst, zoals: introductie en ontwikkeling van personages (Bilandzic & Kinnebrock, 2006), verplaatsingen en weersveranderingen, hebben mogelijk wél bijgedragen aan narratieve mechanismen – zoals transportatie en identificatie - maar niet kunnen leiden tot grotere geloofwaardigheid en overtuigingskracht.

Doordat tijdens de huidige studie gebruik is gemaakt van een relatief korte narratieve tekst, zijn sommige kenmerken van een verhaal mogelijk onvoldoende sterk naar voren gebracht om de mate van narrativiteit voldoende te verhogen en persuasieve effecten te bereiken. Zo neemt de mate van narrativiteit toe wanneer ingrijpende gebeurtenissen de ontwikkelingen van een verhaal fundamenteel veranderen (Prince, 1982). Fundamentele plotwijzigingen zijn lastig toe te voegen in een relatief kort verhaal. Er is geprobeerd om in de narratieve versie middels verplaatsingen en weersveranderingen wijzigen aan te brengen, maar dit is mogelijk onvoldoende geweest om de ontwikkeling van het verhaal fundamenteel te veranderen en de narrativiteit daarmee te verhogen (Prince, 1982). Door het relatief korte verhaal en het onderwerp van het verhaal is tevens geen gebruik gemaakt van meerdere verhaallijnen. Meerdere verhaallijnen, ontwikkeling van personages en veranderende relaties hadden de mate van narrativiteit eveneens kunnen verhogen (Bilandzic & Kinnebrock, 2006). Er is getracht om middels een veranderende attitude van één van de twee personages een

ontwikkeling van een personage in het verhaal te belichten. Dit betrof echter niet de hoofdpersoon, waarmee vermoedelijk voornamelijk is geïdentificeerd door participanten. Zodoende is de ontwikkeling van personages mogelijk onvoldoende geweest om bij te dragen aan een hoge mate van narrativiteit van de tekst. Doordat door toedoen van de lengte van het verhaal niet het volledige potentieel van bovenstaande narratieve karakteristieken is benut, had de tekst narratiever en dus mogelijk ook overtuigender kunnen zijn.

Opvallend te noemen is dat eerdere studies aantonen dat geloof in complottheorieën verband houdt met intuïtief denken (Swami, Voracek, Stieger, Tran, & Furnham, 2014), en emoties in plaats van rationaliteit (Van Prooijen & Douglas, 2018). In de huidige studie werd echter geen modererend effect gevonden van de NFA en dus zorgde een hogere NFA niet voor een toename van transportatie en geloofwaardigheid. Terwijl eerdere studies aantonen dat een hogere NFA transportatie zou faciliteren (Appel & Richter, 2010) en persuasieve effecten zou vergroten (Green & Brock, 2002). Ook hadden transportatie en identificatie moeten leiden tot een grotere geloofwaardigheid en overtuigingskracht. Door de ervaring van transportatie zouden mensen namelijk vatbaarder zijn voor beïnvloeding (Appel & Richter, 2010) en ook identificatie kan het overnemen van opvattingen of gedragingen tot gevolg hebben (Green & Clark, 2013; De Graaf et al., 2012). Transportatie kan persuasieve effecten hebben omdat weerstand tijdens transportatie inactief is, waardoor tegenargumentatie niet op gang kan komen (Green & Brock, 2000; Moyer-Gusé, 2008). Een mogelijkheid is dat vanwege de algemene bekendheid van de gebeurtenissen op 9/11, ook in Nederland, mensen mogelijk niet meer te overtuigen zijn van een ander verhaal. Zo bleek uit eerder onderzoek dat blootstelling aan een complottheorie over 9/11 het geloof in die complottheorie vergroot (Swami, Chamorro-Premuzic, & Furnham, 2010). Mogelijk wordt men in Nederland minder blootgesteld aan deze complottheorie over 9/11, waardoor deze ook minder werd geloofd.

Een andere factor die mogelijk invloed kan hebben uitgeoefend is de constatering dat een hoog-narratieve tekst niet heeft geleid tot significant meer aandacht voor de tekst dan een laag-narratieve tekst. Eerdere studies hebben aangetoond dat een narratieve tekst kan leiden tot meer aandacht voor een tekst (Hoeken et al., 2017). Door de verhoogde mate van aandacht zou de lezer niet de motivatie hebben en de capaciteit kunnen opbrengen om de persuasieve intenties van het verhaal te doorzien (Green, 2006). Daardoor zou een narratieve tekst kunnen leiden tot minder negatieve cognitieve respons, minder tegenargumentatie en een grotere kans op acceptatie van de boodschap tot gevolg kunnen hebben (Green & Brock, 2000). Doordat aandacht een van de primaire vereisten is voor narratieve persuasieve effecten en de hoog-

narratieve tekst hiertoe niet heeft geleid, heeft de tekst mogelijk niet de beoogde geloofwaardigheid en overtuigingskracht gehad.

Opleidingsniveau zou ook een rol kunnen hebben gespeeld bij het uitblijven van een effect. Uit de demografische gegevens van de deelnemers bleek dat ruim driekwart van de deelnemers hoog/theoretisch was opgeleid. Uit eerdere studies is al gebleken dat het waarschijnlijker is dat laag/praktische opgeleide mensen geloven in complottheorieën, dan hoog/theoretisch opgeleide mensen (Douglas et al., 2015; Van Prooijen, Krouwel, & Pollet, 2015). Door het relatief grote aantal hoog/theoretisch opgeleide mensen had het mogelijk niet uitgemakt op welke manier de complottheorie werd voorgelegd. De kans bestaat dat de complottheorie hoe dan ook niet zou zijn geloofd. Door middel van het uitvoeren van een pre test is nog getracht om de meest geloofwaardige complottheorie voor te leggen, zodat de complottheorie niet compleet ongeloofwaardig zou zijn.

Praktische implicaties

Voor het tegengaan van complottheorieën kunnen counterberichten worden geplaatst op een platform (Schmitt et al., 2018). Voor doeltreffende inzet en verspreiding van counterberichten, kan het nodig zijn deze te baseren op de extremistische verhalen, zodat het counterbericht het extremistische verhaal kan ontkrachten (Ernst et al., 2017). In de huidige studie is geen hoofdeffect gevonden van narrativiteit en was geen sprake van mediatie via transportatie en identificatie. Hieruit zou kunnen worden geconcludeerd dat het niet uitmaakt in welke mate een complottheorie narratief is en in welke mate transportatie en identificatie wordt ontlokt bij de lezer. Toch dienen deze resultaten voorzichtig te worden geïnterpreteerd, omdat uit eerder onderzoek blijkt dat transportatie (Green & Brock, 2000) en identificatie (Green & Clark, 2013) wel degelijk persuasieve effecten kunnen hebben. Daarom zouden counterberichten die zorgen voor een hoge mate van transportatie en identificatie mogelijk de geloofwaardigheid en overtuigingskracht van deze counterberichten kunnen vergroten. Zo zijn er meer onderzoekers die potentieel een rol zien voor het bevorderen van identificatie, transportatie of parasociale relaties in counterberichten. Zodat counterberichten effectief zijn in het weerleggen van extremistische berichten, terwijl de persuasieve intenties van het counterbericht worden gemaskeerd (Braddock & Horgan, 2015).

Vanwege tegenstrijdige onderzoeksresultaten blijft meer onderzoek nodig om vast te stellen of transportatie en identificatie de gewenste effecten kunnen bewerkstelligen in de context van complottheorieën en of deze effecten standhouden in de vorm van een counterbericht.

De resultaten van de huidige studie bieden enig inzicht in de narratieve persuasieve effecten van complottheorieën. Op het gebied van complottheorieën lijken narratieven geen additionele persuasieve effecten te hebben. Alhoewel dit gebrek aan een effect mogelijk te wijten is aan de vaak narratieve basis van een complottheorie (Raab et al., 2013; Tangherlini et al., 2020).

Beperkingen

Een aantal keuzes in onderzoeksopzet en de gevolgen hiervan kunnen worden gezien als mogelijke beperkingen. Een mogelijke beperking is het feit dat relatief veel deelnemers het onderzoek vroegtijdig hebben afgebroken. Na verwijdering van incomplete vragenlijsten bleven van de 271 opgeslagen antwoorden, slechts 160 compleet ingevulde vragenlijsten over. Dat betekent dat 111 deelnemers de vragenlijst niet hebben afgemaakt of enkel de link open hebben geklikt. Deze incomplete antwoorden konden niet worden meegenomen in de analyse. Een groter aantal deelnemer zorgt voor meer statistische power en voor een hogere validiteit waardoor met grotere zekerheid uitspraken kunnen worden gedaan over de populatie (Field, 2009). Hoewel 160 deelnemers voldoende moet kunnen zijn om significante verschillen aan te kunnen tonen, is het gevolg van minder ingevulde vragenlijsten dat potentieel significante effecten niet zijn gevonden.

Gegevens van incomplete vragenlijsten maakten duidelijk dat een aantal deelnemers is afgehaakt bij het item waar het woord ‘persuasief’ is gebruikt. Hoewel dit woord veelvoorkomend is in kringen van academisch onderzoek (o.a. Braddock & Dillard, 2016; Green & Brock, 2000), bleek dit woord moeilijk te begrijpen voor een aantal deelnemers. Mogelijk is dit een verklaring voor een deel van de uitvallers bij de huidige studie. Een aantal deelnemers die de vragenlijst wel volledig hebben ingevuld gaven eveneens aan niet zeker te zijn geweest van wat dit woord precies betekende. ‘Persuasief’ was één van de vier items die de overtuigingskracht van de tekst heeft gemeten. Het onbegrip van dit woord kan invloed hebben gehad op de uiteindelijke gemiddelde gemeten overtuigingskracht bij deze deelnemers. Dit kan een factor zijn geweest die heeft meegespeeld bij het uitblijven van een hoofdeffect op overtuigingskracht.

Omdat identificatie betrekking heeft op het overnemen van het perspectief, de gevoelens en doelen van een (hoofd)personage (Cohen, 2001), zijn de items die zijn gebruikt voor het meten van identificatie specifiek gericht op een personage. De laag-narratieve tekst bevatte geen personage, waardoor identificatie met een personage in deze tekstversie eigenlijk niet mogelijk was. Ook één van de items die is gebruikt voor het meten van transportatie

vroeg de deelnemer of deze een levendig beeld had van het hoofdpersonage (Appel et al., 2015). Opnieuw speelt bij dit item mee dat de hoog-narratieve versie een hoofdpersonage bevatte en de laag-narratieve versie niet. De afwezigheid van een personage in de laag-narratieve versie kan de totale gemiddelde score op transportatie en identificatie mogelijk hebben beïnvloed.

De qua opleidingsniveau weinig gevarieerde groep deelnemers is mede veroorzaakt doordat de onderzoeker vooral in het eigen netwerk mensen heeft benaderd. Veel mensen in het netwerk van de onderzoeker zijn hoogopgeleid en daardoor mogelijk minder snel geneigd complottheorieën te geloven (Douglas et al., 2015; Van Prooijen, Krouwel, & Pollet, 2015). Deze bias is verder versterkt door het zoeken naar respondenten via websites en facebookgroepen waar studenten deelnemen aan elkaars onderzoek. Ook deze studenten zijn veelal hoogopgeleid, of hebben deze potentie en zijn daardoor mogelijk minder vatbaar voor complottheorieën. Hierdoor kan het zo zijn dat zelfs de deelnemers die alleen voorbereidend onderwijs hebben genoten, in potentie wel hoogopgeleid zijn en minder snel geneigd zijn complottheorieën te geloven.

Aanbevelingen

Beter begrip van wat complottheorieën aantrekkelijk maakt blijft noodzakelijk om verspreiding en geloof in complottheorieën tegen te gaan. Alsmede het tegengaan van de negatieve consequenties die geloof in extremistische complottheorieën kunnen hebben. Voor vervolgonderzoek valt aan te bevelen om een onderzoeksgroep samen te stellen die gevarieerder is qua opleidingsniveau. Doordat er veel hoogopgeleide mensen deelnamen aan de huidige studie en hoogopgeleide mensen minder geneigd zijn om in complottheorieën te geloven (Douglas et al., 2015; Van Prooijen, Krouwel, & Pollet, 2015), kan onder laagopgeleide mensen mogelijk wel een effect van narrativiteit worden gevonden. Niet onbelangrijk is ook dat het waarschijnlijker is dat deze groep mensen gelooft in complottheorieën en onderzoek daarom meer op hen zou moeten worden afgestemd.

In toekomstig onderzoek zou een langere complottheorie kunnen worden gebruikt zodat meer kenmerken van narrativiteit kunnen worden toegevoegd om de mate van narrativiteit nog verder te verhogen (Bilandzic & Kinnebrock, 2006). Een hogere mate van narrativiteit zou mogelijk de kans op persuasieve effecten kunnen vergroten. Keerzijde van deze vorm van onderzoek is mogelijk dat vanwege de lengte van het experiment de werving van respondenten wordt bemoeilijkt.

Toch blijft onduidelijk of er bij zowel een langere complottheorie, als bij een groep respondenten met lager opleidingsniveau een effect zou worden gevonden. Iedere complottheorie zou mogelijk potentieel een narratief kunnen zijn. Het uitblijven van een hoofdeffect in de huidige studie lijkt namelijk ondersteuning te bieden voor deze theorie. Hoewel narratieve teksten persuasieve mechanismen bevatten (Braddock & Dillard, 2016; Shen et al., 2015) en complottheorieën vaak een narratieve basis bevatten (Raab et al., 2013; Tangherlini et al., 2020), kan moeilijk met zekerheid worden vastgesteld of, en in welke mate de narratieve karakteristieken het geloof in complottheorieën drijven. Een grondige analyse en het ontwerp van een raamwerk van narratieve kenmerken in een complottheorie, zou duidelijkheid kunnen scheppen in de mate van overlap. Het zou duidelijk kunnen maken of narratieve effecten inderdaad niet mogelijk zijn bij complottheorieën, omdat complottheorieën inherent narratief zijn.

De huidige studie heeft niet weten aan te tonen dat narratieve mechanismen zoals transportatie en identificatie een mediërende rol kunnen vervullen in het overtuigingsproces van complottheorieën. Bestaande theorie rondom narratieve mediërende variabelen wordt hiermee aangevuld. Vanwege de tegenstrijdigheid tussen de resultaten van de huidige studie en eerdere studies, blijft meer onderzoek nodig op dit gebied. Vervolgonderzoek kan zich richten op het tegengaan van complottheorieën. Zo kan worden onderzocht in welke vorm counterberichten effectief kunnen zijn. Onderzoek kan zich richten op de rol van narratieve mechanismen zoals transportatie en identificatie in de context van counterberichten en de persuasieve effecten die deze mechanismen mogelijk kunnen hebben. Ook andere onderzoekers dringen aan op meer duidelijkheid over deze mechanismen in de context van counterberichten (Braddock & Horgan, 2015). Andere kenmerken van complottheorieën kunnen eveneens worden onderzocht in de vorm van counterberichten, en wanneer effectief bevonden, worden gebruikt in counterberichten ter bestrijding van online verspreiding van complottheorieën.

Het lijkt er echter sterk op dat een complottheorie opzettelijk structureren en formuleren als narratief geen additionele persuasieve effecten tot gevolg heeft. Mogelijk omdat een complottheorie altijd een zekere mate van narrativiteit bevat (Raab et al., 2013; Tangherlini et al., 2020). Wanneer een complottheorie inderdaad altijd narratief van aard is, kan het verstandig zijn om counterberichten ook als narratief te presenteren. Zodat ervoor kan worden gezorgd dat counterberichten niet onderdoen voor complottheorieën die aantrekkelijke narratieven bevatten. Zo kan weerstand worden geboden tegen de opmars van online complottheorieën. Iedere persoon die door het lezen van een counterbericht van

mening verandert, of wegblijft van het geloven in extremistische complottheorieën, draagt bij aan het tegengaan van de radicaliserende onderstroom en alle potentiële gevaren die deze radicalisering met zich meebrengt.

Literatuur

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Appel, M., Gnambs, T., & Maio, G. R. (2012). A short measure of the need for affect. *Journal of Personality Assessment*, 94(4), 418–426. <https://doi.org/10.1080/00223891.2012.666921>
- Appel, M., Gnambs, T., Richter, T., & Green, M. C. (2015). The Transportation Scale–Short Form (TS–SF). *Media Psychology*, 18(2), 243–266. <https://doi.org/10.1080/15213269.2014.987400>
- Appel, M., & Richter, T. (2010). Transportation and Need for Affect in Narrative Persuasion: A Mediated Moderation Model. *Media Psychology*, 13(2), 101–135. <https://doi.org/10.1080/15213261003799847>
- Bale, J. M. (2007). *Political paranoia v. political realism: on distinguishing between bogus conspiracy theories and genuine conspiratorial politics*. <https://doi.org/10.1080/00313220601118751>
- Berman, R. A., & Nir-Sagiv, B. (2007). Comparing narrative and expository text construction across adolescence: A developmental paradox. *Discourse Processes*, 43(2), 79–120. https://doi.org/10.1207/s15326950dp4302_1
- Bessi, A., Coletto, M., Davidescu, G. A., Scala, A., Caldarelli, G., & Quattrociocchi, W. (2015). Science vs Conspiracy: Collective Narratives in the Age of Misinformation. *PLOS ONE*, 10(2), e0118093. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0118093>
- Bilandzic, H., & Kinnebrock, S. (2006). How to make a story work: Introducing the concept of narrativity into narrative persuasion. *International Communication Association Conference*. Dresden.
- Braddock, K., & Dillard, J. P. (2016). Meta-analytic evidence for the persuasive effect of narratives on beliefs, attitudes, intentions, and behaviors. *Communication Monographs*, 83(4), 446–467. <https://doi.org/10.1080/03637751.2015.1128555>
- Braddock, K., & Horgan, J. (2015). Towards a Guide for Constructing and Disseminating Counternarratives to Reduce Support for Terrorism. [Http://Dx.Doi.Org/10.1080/1057610X.2015.1116277](http://Dx.Doi.Org/10.1080/1057610X.2015.1116277), 39(5), 381–404.

<https://doi.org/10.1080/1057610X.2015.1116277>

- Brotherton, R. (2015). *Suspicious minds: Why we believe conspiracy theories*. New York: Bloomsbury Sigma.
- Busselle, R., & Bilandzic, H. (2009). Measuring Narrative Engagement. *Media Psychology*, 12(4), 321–347. <https://doi.org/10.1080/15213260903287259>
- Cohen, J. (2001). Defining Identification: A Theoretical Look at the Identification of Audiences With Media Characters. *Mass Communication and Society*, 4(3), 245–264. https://doi.org/10.1207/s15327825mcs0403_01
- De Graaf, A., Hoeken, H., Sanders, J., & Beentjes, J. W. J. (2012). Identification as a Mechanism of Narrative Persuasion. *Communication Research*, 39(6), 802–823. <https://doi.org/10.1177/0093650211408594>
- De Graaf, A., & Hustinx, L. (2011). The effect of story structure on emotion, transportation, and persuasion. *Information Design Journal*, 19(2), 142–154. <https://doi.org/10.1075/idj.19.2.05gra>
- Douglas, K. M., Sutton, R. M., Callan, M. J., Dawtry, R. J., & Harvey, A. J. (2015). *Thinking & Reasoning Someone is pulling the strings: hypersensitive agency detection and belief in conspiracy theories*. <https://doi.org/10.1080/13546783.2015.1051586>
- Douglas, K. M., Sutton, R. M., & Cichocka, A. (2017). The Psychology of Conspiracy Theories: <https://doi.org/10.1177/0963721417718261>, 26(6), 538–542. <https://doi.org/10.1177/0963721417718261>
- Du Pre, R. (2020, October 19). De groeiende polarisatie en agressie in de samenleving vragen om meer dan betere beveiliging alleen. *De Volkskrant*. Retrieved from <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/de-groeiende-polarisatie-en-agressie-in-de-samenleving-vragen-om-meer-dan-betere-beveiliging-alleen~b63b163e/>
- Ernst, J., Schmitt, J. B., Rieger, D., Kristin Beier, A., Vorderer, P., Bente, G., & Roth, H.-J. (2017). *A Qualitative Content Analysis of User Comments on YouTube Related to Counter Speech Videos I Hate Beneath the Counter Speech? A Qualitative Content Analysis of User Comments on YouTube Related to Counter Speech Videos*. 10.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (Derde edit). Londen: SAGE Publications.

- Fishbein, M., & Yzer, M. C. (2003). Using Theory to Design Effective Health Behavior Interventions. *Communication Theory*, 13(2), 164–183. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2003.tb00287.x>
- Gerrig, R. (1993). *Experiencing narrative worlds: On the psychological activities of reading*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Gordon, C., & Bruner, I. (2019). *Marketing Scales Handbook : Multi-Item Measures for Consumer Insight Research* (Volume 10). Fort Worth: GCBII Productions, LLC.
- Green, M.C. (2006). Narratives and Cancer Communication. *Journal of Communication*, 56(suppl_1), S163–S183. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2006.00288.x>
- Green, M.C., & Brock, T. C. (2000). The role of transportation in the persuasiveness of public narratives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), 701–721. Retrieved from <https://psycnet.apa.org/buy/2000-00920-003>
- Green, Melanie C., & Brock, T. C. (2002). In the mind’s eye: Transportation-imagery model of narrative persuasion. In M.C. Green, J. J. Strange, & T. C. Brock (Eds.), *Narrative impact: social and cognitive foundations* (pp. 315–341). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Green, Melanie C., & Clark, J. L. (2013, March). Transportation into narrative worlds: Implications for entertainment media influences on tobacco use. *Addiction*, Vol. 108, pp. 477–484. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2012.04088.x>
- Haddock, G., Maio, G. R., Arnold, K., & Huskinson, T. (2008). Should Persuasion Be Affective or Cognitive? The Moderating Effects of Need for Affect and Need for Cognition: [Http://Dx.Doi.Org/10.1177/0146167208314871](http://Dx.Doi.Org/10.1177/0146167208314871), 34(6), 769–778. <https://doi.org/10.1177/0146167208314871>
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation and conditional process analysis / A regression based approach*. New York: The Guilford Press.
- Hinyard, L. J., & Kreuter, M. W. (2007). Using narrative communication as a tool for health behavior change: A conceptual, theoretical, and empirical overview. *Health Education and Behavior*, 34(5), 777–792. <https://doi.org/10.1177/1090198106291963>
- Hoeken, H., Boeijinga, A., & Sanders, J. (2017). Op weg naar een gezondere leefstijl. *Tijdschrift Voor Taalbeheersing*, 39(2), 149–166. <https://doi.org/10.5117/tvt2017.2.hoek>

- Hofstadter, R. (1966). *The paranoid style in American politics*. New York: Knopf.
- Imhoff, R., & Bruder, M. (2014). Speaking (Un-)Truth to Power: Conspiracy Mentality as A Generalised Political Attitude: <https://doi.org/10.1002/per.1930>, 28(1), 25–43.
<https://doi.org/10.1002/PER.1930>
- Kist, R., & Van den Bos, M. (2021, March 8). *Hoe Nederlandse complotdenkers en virussceptici sociale media telkens te slim af zijn*. Retrieved from <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/03/08/onderzoek-valse-informatie-van-sociale-media-weren-lukt-lang-niet-altijd-a4034651#/handelsblad/2021/03/09/%23101>
- Knobloch, S., Patzig, G., Mende, A. M., & Hastall, M. (2004). Affective news: Effects of discourse structure in narratives on suspense, curiosity, and enjoyment while reading news and novels. *Communication Research*, 31(3), 259–287.
<https://doi.org/10.1177/0093650203261517>
- Labov, W. (2010). ORAL NARRATIVES OF PERSONAL EXPERIENCE. In *Cambridge encyclopedia of the language sciences*.
- Lee, E., & Leets, L. (2002). Persuasive Storytelling by Hate Groups Online: Examining Its Effects on Adolescents. *American Behavioral Scientist*, 45(6), 927-957+924.
<https://doi.org/10.1177/0002764202045006003>
- Lien, N. H., & Chen, Y. L. (2013). Narrative ads: The effect of argument strength and story format. *Journal of Business Research*, 66(4), 516–522.
<https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2011.12.016>
- Mar, R. A. (2004). The neuropsychology of narrative: Story comprehension, story production and their interrelation. *Neuropsychologia*, Vol. 42, pp. 1414–1434.
<https://doi.org/10.1016/j.neuropsychologia.2003.12.016>
- Miller, S. (2002). Conspiracy Theories: Public Arguments as Coded Social Critiques: a Rhetorical Analysis of the Twa Flight 800 Conspiracy Theories. *Argumentation and Advocacy*, 39(1), 40–56. <https://doi.org/10.1080/00028533.2002.11821576>
- Moyer-Gusé, E. (2008). Toward a Theory of Entertainment Persuasion: Explaining the Persuasive Effects of Entertainment-Education Messages. *Communication Theory*, 18(3), 407–425. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2008.00328.x>
- NCTV. (2020). *Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 53*. Retrieved from

<https://www.nctv.nl/documenten/publicaties/2020/10/15/dreigingsbeeld-terrorisme-nederland-53>

Newman, N., Richard Fletcher, W., Schulz, A., Andi, S., & Kleis Nielsen, R. (2020). *Reuters Institute Digital News Report 2020*.

O’Callaghan, D., Greene, D., Conway, M., Carthy, J., & Cunningham, P. (2015). Down the (White) Rabbit Hole: The Extreme Right and Online Recommender Systems. *Social Science Computer Review*, 33(4), 459–478. <https://doi.org/10.1177/0894439314555329>

Oliver, J. E., & Wood, T. (2014). Medical Conspiracy Theories and Health Behaviors in the United States. *JAMA Internal Medicine*, 174(5), 817–818. <https://doi.org/10.1001/JAMAINTERNMED.2014.190>

Prince, G. (1982). *Narratology. The Form and Functioning of Narrative*. Berlin, New York, Amsterdam: Walter de Gruyter.

Raab, M. H., Ortlieb, S., Auer, N., Guthmann, K., & Carbon, C.-C. (2013). Thirty shades of truth: conspiracy theories as stories of individuation, not of pathological delusion. *Frontiers in Psychology*, 0(JUL), 406. <https://doi.org/10.3389/FPSYG.2013.00406>

Sanders, J., & van Krieken, K. (2018). Exploring Narrative Structure and Hero Enactment in Brand Stories. *Frontiers in Psychology*, 9(SEP), 1645. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01645>

Schmitt, J. B., Rieger, D., Rutkowski, O., & Ernst, J. (2018). Counter-messages as Prevention or Promotion of Extremism?! The Potential Role of YouTube. *Journal of Communication*, 68(0021–9916), 780–808. <https://doi.org/doi:10.1093/joc/jqy029>

Shen, F., Sheer, V. C., & Li, R. (2015). Impact of Narratives on Persuasion in Health Communication: A Meta-Analysis. <Http://Dx.Doi.Org/10.1080/00913367.2015.1018467>, 44(2), 105–113. <https://doi.org/10.1080/00913367.2015.1018467>

Shermer, M. (2011). *The believing brain: From ghosts and gods to politics and conspiracies—how we construct beliefs and reinforce them as truths*. New York: Henry Holt.

Sunstein, C. R., & Vermeule, A. (2008). Conspiracy Theories. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/SSRN.1084585>

- Swami, V., Chamorro-Premuzic, T., & Furnham, A. (2010). Unanswered questions: A preliminary investigation of personality and individual difference predictors of 9/11 conspiracist beliefs. *Applied Cognitive Psychology*, *24*(6), 749–761. <https://doi.org/10.1002/ACP.1583>
- Swami, V., Voracek, M., Stieger, S., Tran, U. S., & Furnham, A. (2014). Analytic thinking reduces belief in conspiracy theories. *Cognition*, *133*(3), 572–585. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2014.08.006>
- Tangherlini, T. R., Shahsavari, S., Shahbazi, B., Ebrahimzadeh, E., & Roychowdhury, V. (2020). An automated pipeline for the discovery of conspiracy and conspiracy theory narrative frameworks: Bridgegate, Pizzagate and storytelling on the web. *PLOS ONE*, *15*(6), e0233879. <https://doi.org/10.1371/JOURNAL.PONE.0233879>
- Van Prooijen, J.-W. (2018). *The psychology of conspiracy theories*. Oxon: Routledge.
- Van Prooijen, J.-W., & Douglas, K. M. (2018). Belief in conspiracy theories: Basic principles of an emerging research domain. *European Journal of Social Psychology*, *48*(7), 897. <https://doi.org/10.1002/EJSP.2530>
- Van Prooijen, J.-W., & Van Lange, P. A. M. (2014). *Power, politics, and paranoia: Why people are suspicious of their leaders*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Van Prooijen, J.-W., & Vugt, M. van. (2018). Conspiracy Theories: Evolved Functions and Psychological Mechanisms: *Sage Journals*, *13*(6), 770–788. <https://doi.org/10.1177/1745691618774270>
- Verhagen, L. (2020, May 15). Censuur! Mijn complottheorie moet wel waar zijn! *De Volkskrant*. Retrieved from <https://www.volkskrant.nl/wetenschap/censuur-mijn-complottheorie-moet-wel-waar-zijn~b42e6e2f/>
- Vicario, M. Del, Vivaldo, G., Bessi, A., Zollo, F., Scala, A., Caldarelli, G., & Quattrociocchi, W. (2016). Echo Chambers: Emotional Contagion and Group Polarization on Facebook OPEN. *Nature Publishing Group*. <https://doi.org/10.1038/srep37825>
- Von Piekartz, H. (2020, October 15). NCTV: boosheid en ongenoegen over coronamaatregelen leiden vaker tot radicalisering. *De Volkskrant*.
- Whitson, J. A., & Galinsky, A. D. (2008). Lacking control increases illusory pattern perception. *Science*, *322*, 115–117. <https://doi.org/10.1126/science.1159845>

Bijlage 1 Stimulusmateriaal hoofdexperiment

Oriëntation

Triggering event

Complicating actions

Critical event

Resolution

Coda

Evaluaties

Hoog-narratieve complottheorie

Op 11 september 2001 vlogen er twee vliegtuigen de torens van het World Trade Center in New York binnen, terwijl een derde vliegtuig het Pentagon binnenvloog. Een vierde vliegtuig stortte neer door toedoen van passagiers die zich verzetten tegen de terroristen. De inval in Afghanistan was het directe gevolg.

Sam is een student van 25 jaar oud en woont in Nijmegen. Sam was 6 jaar oud toen de aanslagen plaatsvonden en is zoals zoveel mensen opgegroeid met dit bekende verhaal, maar Sam is steeds meer gaan geloven in een ander verhaal. Een week geleden wist Sam het ineens zeker. Het kon gewoon niet anders. Sam praat in de zomer van 2021 thuis met een vriend over de gebeurtenissen tijdens 11 september 2001. “Iedereen heeft natuurlijk recht op zijn eigen mening, maar ik geloof dat je me nog steeds niet helemaal begrijpt.” ‘Nou leg nog het nog eens uit dan.’ Zei een vriend. Daarna begint Sam zijn betoog.

“Het is natuurlijk wel een ontzettend toevallige samenloop van omstandigheden, vind je niet?” De vriend van Sam fronst zijn wenkbrauwen: ‘tja, ik zie het gewoon niet.’ Sam vervolgt gepassioneerd zijn verhaal. “Kijk, ik geloof heus niet in die extreme verhalen die de ronde doen. Ik ontken 9/11 zeker niet en ik denk ook dat het waarschijnlijk een terroristische aanslag was. De Amerikaanse overheid zal de aanslag niet hebben gepland en ook niet in scène hebben gezet. **Ik geloof ook echt niet dat ze er vanaf hebben geweten en niets hebben gedaan, stel je voor joh!**

Je hoort weleens dat die gebouwen nooit op deze manier hadden kunnen instorten, of dat de telefoongesprekken van die doodsbanige slachtoffers nooit gevoerd hadden kunnen worden in

de lucht. Maar wat blijkt? Experts beargumenteerden later dat gebouwen bij dit soort ontwrichting wel degelijk op deze manier kunnen instorten. En dat de meeste gesprekken vanaf het vliegtuig met een satelliettelefoon zijn gevoerd, of dat het vliegtuig al zo laag vloog dat het wel mogelijk was om een gesprek te voeren.

Deze argumenten tegen de betrokkenheid van de Amerikaanse regering geloof ik allemaal hoor. **Ik kan het me niet voorstellen dat de Amerikaanse regering tot zoiets in staat is.**” De twee vrienden halen wat te drinken en gaan in de tuin zitten. De lucht is strakblauw en de zon schijnt vel. Daarna gaan ze verder met hun gesprek. **“Maar wat ik maar niet van me af kan zetten is het volgende.”** ‘Vertel!’ Roept de vriend van Sam. **“Hoe is het mogelijk, dat terwijl de aanslagen plaatsvonden op 11 september, er een volledige invasie in Afghanistan mogelijk was op 7 oktober!”** ‘En jij denkt dat dit niet mogelijk is?’ **“Minder dan een maand! In minder dan een maand, wordt er zo’n grote operatie op poten gezet. Ik geloof er gewoon niet in.”** ‘Ja, dat is natuurlijk wel snel ja. Maar wat zou dan het motief zijn volgens jou? Wat zou de VS hieraan hebben?’ **“Zo hé, dit kwartje wil nog niet echt vallen.”** Denkt Sam. Hij vervolgt zijn verhaal. **“Nou dat lijkt me duidelijk. Olie natuurlijk! De Amerikaanse regering heeft 9/11 gebruikt voor eigenbelang, met 20 jaar later: 100.000 Afghaanse burgerslachtoffers tot gevolg. Ze waren allang bezig met het voorbereiden van een inval, en hebben de gebeurtenissen op 11 september gebruikt als excuus voor de inval. De plannen lagen er al, dat kan gewoon niet anders!”**

De vriend van Sam reflecteert. **‘Ja, misschien is het ook wel onwaarschijnlijk dat zoiets binnen een maand halsoverkop wordt gepland.’** **“Dat lijkt mij ook. Ze komen er in ieder geval gewoon mee weg. Zie dit nog maar eens te bewijzen. Verschrikkelijk. Een invasie voor economische belangen vermommen als een oorlog tegen terrorisme. Ik vind het een schande.”**

Laag-narratieve complottheorie

Op 11 september 2001 vlogen er twee vliegtuigen de torens van het World Trade Center in New York binnen, terwijl een derde vliegtuig het Pentagon binnenvloog. Een vierde vliegtuig stortte neer door toedoen van passagiers die zich verzetten tegen de terroristen. De inval in Afghanistan was het directe gevolg.

Er gaan allerlei extreme verklaringen rond voor de gebeurtenissen op 9/11. De kans dat die extreme verklaringen waar zijn, die is niet zo groot. Er zijn mensen die 9/11 volledig ontkennen. Maar het is heel waarschijnlijk dat de gebeurtenissen inderdaad het gevolg waren

van een terroristische aanslag. De Amerikaanse overheid zal de aanslag niet hebben gepland en ook niet in scène hebben gezet. Ze zullen er ook niet vanaf hebben geweten en niets hebben gedaan.

Veelgehoorde argumenten voor betrokkenheid van de Amerikaanse regering zijn:

- De torens van het World Trade Center hadden niet op deze manier kunnen instorten bij dit soort ontwrichting
- De telefoongesprekken van de slachtoffers in de vliegtuigen zouden niet mogelijk zijn geweest

Argumenten tegen de betrokkenheid van de Amerikaanse regering:

- Experts hebben later beargumenteerd dat gebouwen wel degelijk kunnen instorten bij het soort ontwrichting waarvan op 11 september sprake was toen de vliegtuigen de torens van het World Trade Center invlogen
- De meeste gesprekken vanaf het vliegtuig zijn met een satelliettelefoon gevoerd, of het vliegtuig vloog al zo laag dat het wel mogelijk was om een gesprek te voeren

De Amerikaanse regering zal naar alle waarschijnlijkheid ook niet tot zoiets in staat zijn. Toch is er nog een ander scenario. Hoe is het mogelijk, dat terwijl de aanslagen plaatsvonden op 11 september, er een volledige invasie in Afghanistan mogelijk was op 7 oktober? In minder dan een maand is er zo'n enorme operatie op poten gezet. De Amerikaanse regering heeft 9/11 gebruikt voor eigenbelang. Ze zijn binnengevallen voor de grote hoeveelheden olie die te halen was in het Midden-Oosten. Met 20 jaar later: 100.000 Afghaanse burgerslachtoffers tot gevolg. Ze waren allang bezig met het voorbereiden van een inval en hebben de gebeurtenissen op 11 september gebruikt als excuus voor de inval. De plannen die lager er al.

Ze komen er nu mee weg, want deze verklaring kan na al die jaren niet meer bewezen worden. Een invasie voor economische belangen vermommen als een oorlog tegen terrorisme.

Bijlage 2 Vragenlijst hoofdexperiment

Controlevragen voor manipulatie check.

Narrativiteit (Helemaal mee oneens (1) – Helemaal mee eens (7) (Lien & Chen, 2013)

1. The ad told a story – **De tekst vertelde een verhaal**
2. The ad had a beginning, middle and end – **De tekst had een begin, midden en einde**
3. The ad showed the personal evolution of one or more characters – **De tekst toonde de persoonlijke ontwikkeling van één of meerdere personages**
4. The ad story had a chronological order – **De tekst had een chronologische volgorde**

Aandacht (Attentional focus & afleiding (Helemaal mee oneens (1) – Helemaal mee eens (7)) (Busselle & Bilandzic, 2009)

5. I found my mind wandering while the program was on – **Ik merkte dat mijn gedachten afdwaalden tijdens het lezen van de tekst**
6. While the program was on I found myself thinking about other things – **Terwijl ik de tekst las merkte ik dat ik aan andere dingen dacht**
7. I had a hard time keeping my mind of the program – **Ik had moeite mijn gedachten bij de tekst te houden**

Attitude (Ten opzichte van de geloofwaardigheid van de tekst) (Helemaal mee oneens (1) – Helemaal mee eens (7)) (Gordon & Bruner, 2019)

8. This ad is generally truthful – **Deze tekst is over het algemeen de waarheid**
9. This ad leaves one feeling accurately informed – **Deze tekst gaf mij het gevoel juist geïnformeerd te zijn**
10. This ad is believable – **Deze tekst is geloofwaardig**

Transportatie (Helemaal mee oneens (1) – Helemaal mee eens (7) TS-SF (Appel et al., 2015).

11. I Could picture myself in the scene of the events described in the narrative – **Ik kon mezelf inbeelden op de plek van de gebeurtenissen die werden beschreven in de tekst**
12. I was mentally involved in the narrative while reading it – **Ik was mentaal betrokken bij de tekst terwijl ik het las**

13. I wanted to learn how the narrative ended – **Ik wilde weten hoe de tekst afliep**
14. The narrative affected me emotionally – **De tekst raakte me emotioneel**
15. While reading the narrative I had a vivid image of < name > - **Tijdens het lezen van de tekst had ik een levendig beeld van < naam >**

Identificatie (Alleen voor narratieve conditie) (Helemaal mee oneens (1) – Helemaal mee eens (7)) (de Graaf et al., 2012)

16. I had the feeling I went through what the programmer went through – **Ik had het gevoel dat ik doormaakte wat de hoofdpersoon doormaakte**
17. In my imagination it was as if I was the programmer – **In mijn verbeelding leek het alsof ik de hoofdpersoon was**
18. I put myself in the position of the programmer – **Ik plaatste mezelf in de positie van de hoofdpersoon**
19. When I had been reading for a while, it seemed as if I had become the programmer in my thoughts – **Toen ik een tijdje aan het lezen was, leek het alsof ik in gedachten de hoofdpersoon was geworden**
20. During reading, I imagined what it would be like to be in the position of the programmer – **Tijdens het lezen stelde ik me voor hoe het zou zijn om in de positie van de hoofdpersoon te zijn**
21. I empathized with the programmer – **Ik leefde mee met de hoofdpersoon**
22. While I was reading, I pictured what it would be like for the programmer to experience what was described – **Tijdens het lezen stelde ik me voor hoe het voor de hoofdpersoon zou zijn om te ervaren wat er beschreven werd**
23. I felt for the programmer – **Ik voelde mee met de hoofdpersoon**

Korte versie van de NFA vragenlijst (NAQ-S) (Appel et al., 2012)

24. If I reflect on my past, I see that I tend to be afraid of feeling emotions (AV) - **Als ik nadenk over mijn verleden, zie ik dat ik de neiging heb om bang te zijn voor het voelen van emoties (AV)**
25. I feel that I need to experience strong emotions regularly (AP) - **Ik voel dat ik het nodig heb om regelmatig sterke emoties te ervaren (AP)**
26. Emotions help people to get along in life (AP) - **Emoties helpen mensen om verder te komen in het leven (AP)**

27. I find strong emotions overwhelming and therefore try avoid them (AV) - **Ik vind sterke emoties overweldigend en probeer ze daarom te vermijden (AV)**
28. I think that it is important to explore my feelings (AP) - **Ik denk dat het belangrijk is om mijn gevoelens te onderzoeken (AP)**
29. I would prefer not to experience either the lows or highs of emotion (AV) - **Ik zou liever noch de dieptepunten noch de hoogtepunten van emoties te ervaren (AV)**
30. I do not know how to handle my emotions, so I avoid them (AV) - **Ik weet niet hoe ik met mijn emoties moet omgaan, dus vermijd ik ze (AV)**
31. It is important for me to be in touch with my feelings (AP) - **Het is belangrijk voor mij om in contact te zijn met mijn gevoelens (AP)**
32. It is important for me to know how others are feeling (AP) - **Het is belangrijk voor mij om te weten hoe anderen zich voelen (AP)**
33. Emotions are dangerous – they tend to get me into situations that I would rather avoid (AV) - **Emoties zijn gevaarlijk - ze hebben de neiging me in situaties te brengen die ik liever zou vermijden (AV)**

AV = Avoidance subscale

AP = Approach subscale

Overtuigingskracht (Helemaal mee oneens – Helemaal mee eens 7-punt Likertschaal)

(Gordon & Bruner, 2019)

34. Persuasive - **Persuasief**
35. Effective - **Effectief**
36. Compelling – **Aansprekend**
37. Convincing – **Overtuigend**

Bijlage 3 Pre-test teksten en vragen

9/11 versie 1

Bij de aanslagen van 9/11 waren geen vliegtuigen en terroristen betrokken. Het was allemaal een leugen, in scene gezet door de Amerikaanse overheid en de CIA. De aanslagen moesten George Bush een excuus geven om de oorlog in het Midden-Oosten te beginnen. Het WTC en het Pentagon zijn beschoten met raketten die door middel van hologrammen waren gecamoufleerd als vliegtuigen. In de torens zijn enorme hoeveelheden springstof geplaatst zodat ze gegarandeerd zouden instorten. Het neergestorte vliegtuig in Pennsylvania en de telefoongesprekken van de passagiers aan boord van de gekaapte toestellen waren vervalst en alle betrokkenen waren in dienst van de CIA.

Corona/5G

Het coronavirus is een verzinsel om de waarheid aan het volk te verzwijgen. Het coronavirus is verzonnen om de schadelijke effecten van 5G op de gezondheid te verbergen. De autoriteiten willen niet toegeven dat 5G inderdaad slecht is voor de gezondheid. Het kan toch geen toeval zijn dat de symptomen van het coronavirus gelijk zijn aan die van 5G straling? Als klap op de vuurpijl is daar dan nog het feit dat het coronavirus voor het eerst opdook in Wuhan. Wuhan is tevens één van de eerste plekken waar het 5G netwerk op grote schaal werd uitgerold.

9/11 versie 2

De gebeurtenissen op 9/11 waren een terroristische aanslag. De Amerikaanse regering had niets te maken met het plannen van de aanslagen of het in scène zetten ervan. Maar de Amerikaanse regering heeft de aanslagen wel als excuus gebruikt om voor eigen gewin een oorlog te beginnen in Afghanistan, Irak en andere landen in het Midden-Oosten. De invasie van Afghanistan was van tevoren gepland. De reden: de enorme hoeveelheden olie. De invasie van Afghanistan was minder dan een maand na 9/11. Dat betekent dat een militaire operatie van deze omvang, in zo'n korte tijd moet zijn voorbereid. Dit lijkt zeer onwaarschijnlijk.

QAnon

De wereld wordt geregeerd door de Deep State. Een satanische elite die het volk onderdrukt en misbruikt voor eigen belangen. Deze groep mensen bestaat uit linkse politici van over de hele wereld, Hollywood-filmsterren en andere prominenten. Ze houden zich bezig met

praktijken zoals het drinken van bloed en pedofilie. De verkiezing van president Biden in de Verenigde Staten is het ergste wat er had kunnen gebeuren. Donald Trump was namelijk degene die het met zijn staf opnam tegen deze kwaadwillende elite.

Straling/5G

Elektromagnetische straling is schadelijk voor de volksgezondheid. Niet voor niets moeten alle mobiele telefoons en zendmasten in Nederland voldoen aan vastgestelde limieten en veiligheidseisen. Mensen die elektrogevoelig zijn hebben last van de bestaande elektromagnetische velden afkomstig van 2G, 3G, 4G en WiFi netwerken. Voor de uitrol van het 5G netwerk zijn aanzienlijk meer antennes nodig. Dit zal de schadelijke gevolgen voor mensen gigantisch laten toenemen, iets waar men niet bij gebaat is. Grootschalige onderzoeksresultaten zijn er niet. De overheid probeert dit bewust stil te houden en gokt met de volksgezondheid.

Bill Gates

Het coronavirus bestaat niet en is één grote hoax. Bill Gates heeft het coronavirus ontwikkeld en de wereld ingebracht. De Bill en Melinda Gates Foundation heeft miljarden geïnvesteerd in de farmaceutische industrie. Plotseling is de hele wereld nu afhankelijk van de vaccins van deze farmaceutische bedrijven. Met behulp van deze vaccins, geproduceerd onder toezicht van Bill Gates, wordt een chip geplaatst in iedereen die een vaccin neemt. Met behulp van 5G golven is Gates in staat om iedereen te volgen en zelfs het onderbewuste van mensen te besturen.

Vragen:

Schaal voor geloofwaardigheid 7-punt Likertschaal (1= helemaal mee oneens; 7= helemaal mee eens) (Gordon & Bruner, 2019)

Ik vond de tekst die ik net heb gelezen:

Eerlijk

Betrouwbaar

Overtuigend

Vooringenomen (hercoderen)

Ongeloofwaardig (hercoderen)